

A szentgericzei unitárius eklézsia.

(Történeti leírás.)

A község neve.

Szentgericze község a régi Marosszéknek, vagy az újabb felosztás szerint Maros-Tordamegyének egy sok tekintetben nevezetes és figyelemreméltó községe. Egyik nevezetessége, hogy itt idegen népesség bár több ízben kísértette meg a szerencsét, gyökeret verni nem tudott. Népe kiváló munkás, szorgalmas, ugyannyira, hogy a szomszédos községek között e tekintetben legelsőnek mondható. Továbbá s ezt tán legelől kell vala említenem: kitűnő bortermő hely, miáltal egy igen-igen fontos keresetág van a nép kezében.

Szólanom kell, ha röviden is, arról, hogy hát a község neve voltaképpen Gericze-é vagy Gerlicze? mert e tekintetben a nagy közönség ma is tájékozatlan. Ha a mesék országában keressük a község nevének eredetét, azt találjuk, hogy egy a szomszédos Szentháromságon levő apácza zárdában volt egy igen-igen kegyes, érzelgő s a mellett vagyonos szüsz, kit társai említett természetéért *Gerliczének* hívtak. Ez épített a szentgerliczei dombra, hol a templom ma is áll, egy kápolnácskát, mely Szentgerlicze kápolnájának neveztetett s innen lett a falu neve is. Így hagyta hátra jegyzetei között ezt egykori nevezetes, tudós papunk, Sándor István.

De ha a történelemhez folyamodunk, úgy találjuk, hogy a község neve őseredeti pogány név s *Gereche*. A kereszténység felvételekor latin neve volt Sancta Gerecia, a mi megfelel a Szent-Gerecze vagy Gericze magyaros mai használatnak. A legrégebb hiteles adat 1332-ben található a pápai tizedkönyvekben, hol egy helyt S.-Gerecia fordúl elő; így pl. a 619. lapon Laurentius Sacerdos de S.-Gerecia solvit denarios XXV. stb. az 1334-dik évi rovatában a 734. lapon pedig így jön elő: Laurentius de S.-Gracia solv. stb. Az 1333-ik év rovatában 640-ik lapon pedig így: Laurentius de S.-Cruce Gerecia solv. 11. ban. stb.¹⁾

Az 1614-iki eredeti lustralis könyv 63-ik lapján így jön elő: *Szent-Gerecze*.²⁾

• Báthori Kristóf erdélyi fejedelem Kovácsoczy Farkasnak és Já-

¹⁾ I. vetera Monumenta Historica Hungariorum Sacram illustratia ab Augusto Theiner és Orbán B. Székelyföld leírása IV. köt. 56 lap 3. aljegyzet.

²⁾ Lásd Udvarhelymegyében levő Székely nemzeti levéltárban az eredetit.

nosnak 1580. márt. 24-én tett adomány levelében így jön elő: Szent-Gericze; a beigtató parancslevelben: *Szent-Gerecse*.¹⁾

Az 1636 máj. 14—15-én kelt eredetiből másolt lustrális könyvben a 36-ik lapon: *Szent-Gericze*, hasonlóképp az 1647, 1677, 1683, 1685, 1691, 1692, 1715-ikiékben is. — Megkezdődvén azonban 1716-ban az unitáriusok üldöztetése s templomaik és javaik elvétele, Szt.-Gericze ős magyar neve is elvétetett. Azon innen legtöbbszörire a közírományok úgy említik *Szent-Gerlicze*; de azok szerkesztői római katolikusok vagy ezek befolyása alatt állók voltak. Írók, tudós emberek, minők voltak a Kozmák s kitünő történetírónk és községünk szülötte Jakab Elek, mindig Szent-Gericzének írták.

Most már ismét visszanyerte őseredeti nevét a község, mert egy 1882-ben a község előljárósága által tett folyamodásra belügyministeri engedély alapján törvényesen Szent-Gericze lett s hihetőleg már annak is marad.

Az eklézsia keletkezése.

Semmit sem nehezebb megállapítani, mint azt, hogy egyik-másik eklézsiánk mikor keletkezett, mert azon korból írott emlékünknél nincs. Csakis találgatás, következtetés útján lehet véleményt mondani, de egész biztosan nem. Így vagyunk a szentgericzei eklézsiával is. Valószínű, hogy keletkezése ennek is arra az időre tehető, mikor a vallási forrongás mindenfelől a kedélyeket hullámszázba hozta, s a reformáció az embereket fokozatosan vitte egyik vallás kebeléből a másikba. Temploma meg volt, tehát csak a gyülekezet alakult át s ugyanabban a hajlékban, a melyekben előbb a szentháromság egy örök Istent magasztalták a nép előtt érthetetlen latin nyelven, ugyanabban később az egyetlenegy Istennek dicsérete zengett édes anyanyelvünkön a zsoltárok szívéhez szóló, méltóságos akkordjaiban.

A legrégebbi feljegyzés, a mit a szentgericzei eklézsiáról találunk, a marosi unitárius egyházkör jegyzőkönyvében van, évszám kitüntetéssel nélkül s vonatkozik a kepefizetésre: „*az prédikátor béri 3 kalongya búza, zab és az kinek szőlője van, egy veder must, az kinek nincs 8 pénz.*“

„*Ha ki penigh megh nem adgya sz. Márton napig az nyolcz pénzt, tehát valamint jár az bor, éppen az egy veder bor árát megh kell adni.*“

„*Az kinek vonó marhája nincs az zabért 8 pénzt ad, az seller penigh egy véka buzát, 4 pénzt. Garas pénz öt-öt pénz, az özvegy arat az papnak. Keresztelésért egy tyuk, egy kenyér vagy 24 pénz.*“

Ez a feljegyzés érdekes azért, mert világot vet az akkori időre s hogy akkor is minő terhet kellett hordozni egy-egy eklézsiái tagnak.

Ez a feljegyzés 1633. előtt történt, a mi onnan világos, hogy 1633. január 17-én már ez áll a nevezett traktuális jegyzőkönyv 283-ik lapján: „*az szgeliczei eklesiáról végeztetett visitálásakor, hogy*

¹⁾ Fragmentorum Tomus VI. 854 és 1001. lapokon, a kir. főkörmányszék levéltár osztályában.

az kinek zabvetések ragyon, ha csak 3 kalongya lészen is, az papnak megadják kalongyájában“

Ebből a feljegyzésből az elébbivel összevetve az is kitűnik, hogy miután mindkét helyen csak papról s pap béréről van említés és a mester, vagy annak bére szóvá sincs téve, tehát feltehető, hogy kezdetben az eklézsianak csak papja volt és mestere nem.

De már e tájban úgy látszik beállították a mesteri állomást is, mert már 1649. jan. 12-iki kelettel ez a feljegyzés van: „*In generali visitatione sz. gelicensi meghmvasztrán és kglmek az mestert Nemai Gáspárt, igérének az közönséges bér felett két-két pénzt minden házas ember, sub hac protestatione, hogy mikor mestert nem tarthatnak, ne ragadgyon az két pénz az pap öt pénzéhez, hanem legyen az ő öt pénzével contentus az prédicátor.*“

Az esztendő számot tehát határozottan nem mondhatjuk meg, a melyben a szentgericzei eklézsia létrejött, hanem annyit mondhatunk, hogy megalakulása az elsőbb eklézsiaikkal egy időben történt, tehát a reformáció folyama alatt legalább is a tizenhatodik százév végén, mert a tizenhetedik száz elején már mint teljesen szervezett eklézsiaival találkozunk.

Az eklézsia belső emberei.

A) Papok.

Minden kéznél levő okmányok megvizsgálása nyomán első tudható papja volt a szentgericzei unitárius eklézsianak *Szentmártoni N. Mihály* 1697-ben; második *Dálnoki István* 1709-ben, ki esperes is volt. Harmadik 1718-ban *Ujvárosi András* (predikátor.) Ezekről ennél többet nem tudhatni, még azt sem, hogy mennyi ideig voltak itt szolgálatban. Negyedik pap volt tudomásunk szerint toroczkói *Kovács Márton* 1767—1771-ig, az anyakönyvvezetés papsága idejében kezdődik. Az 1718-tól 1767-ig terjedő negyvenkilenc év lefolyása alatt kik voltak itteni papok, nem tudhatni oiztosan, csak sejtetni engedni fennemlített traktualis jegyzőkönyv, a hol Kolosi János 1740-ben mint egyházköri jegyző 1751-ben Szatmári János szintén ily minőségben írja alá a vizsgálati jegyzőkönyvet, valamint Sala Mihály is 1755-ben. Lehet, hogy ezek az irt időkben szentgericzei papok is voltak egyszersmind s lehet, hogy nem; ez a kérdés itt eldöntetlen marad.

1771—1798-ig pap volt toroczkószentgyörgyi *Kozma Mihály*, ki elébb egyházköri jegyző, később pedig esperes volt. 1797. szept. 10-én édes apja mellé segédpapi minőségben jött Kozma Gergely, ki rendes pappá 1798. nov. 27-én lett s mint esperes is itt szolgált 1833. máj. 26-ig. Ekkor Kövendre ment rendes papnak, esperesi hivatala ott is megmaradván. E két pap nemcsak Szentgericzének volt kitűnősége, hanem az egész anyaszentegyháznak. Előbb különösen mint egyházi- s mint történetirő is kiemelkedik, habár csak kéziratban hagyott munkái által is, melyeknek történeti része egykor becses kutfőül szolgáland az unitárius egyház történetét megirő történetész-

nek. Nyomtatásban megjelent munkája, a „*temetési alapigék*“, melyet unokaöccse Kozma Ferencz, jelenleg Kolozs megye tanfelügyelői állásában levő jelesünk, a magyar tudományos akadémia tagja bocsátott közre.

Kozma Gergely szintén méltó fia volt a kitünő pap és esperes édes apának, ki egész életét egyháza hű szolgálatában töltötte el. Sok nevezetes és az utókorra érdekekkel bíró feljegyzéseket tett az anyakönyvek lapjain. Ő folytatta az édes atya által megkezdett feljegyzését az ezen eklézsiában szolgált belső embereknek, mi által e történet megírásában kellő utbaigazítást nyújtott. Az ő idejében kezdődött az anyakönyvek magyar vezetése. Volt egyházköri jegyző s később esperes. Kozma Gergely 1833-ban Kövendre ment papnak¹⁾ s helyébe jött *Sipos Miklós*, ki szintén előbb köri jegyző volt; szentgericzei papságával egyidejűleg esperessé is megválasztatott 1833-ban. Igen jeles pap volt, csak hogy beteges ember lévén, idő előtt, alig három évi itteni szolgálata után meghalt nagy számu család hátrahagyásával. Sirja a templom főbejáratától alig egy ölnyre van napkelet felé.

1836-ban szentgericzei papnak *Farkas György* egyh. köri jegyző és iklandi pap választatik meg, ki ezen szenteklézsiába jövele után szintén esperesnek megválasztatott az egyházkör által. E tiszteltreméltó alakja papjainknak és espereseinknek negyvenhat évig volt szentgericzei pap és köri esperes. Ez időt jól is felhasználta. A szigorú és pontos köteleességteljesítés embere volt mindenütt. Köri belső embereit atyailag kormányozta, őket nyilvánosan meg nem szégyenítette, de szükség esetén négszem között keményen megfeddette s így félték is tőle, kiknek okuk volt reá s mégis szerették. Mint pap kellő készütséggel birt s kötelességeiből hajszálnyit is el nem hanyagolt, mint ember valódi magyaros vendégszerető, tiszta jellemű és egyszerű ember volt. Ezenkívül mint egyházi tanácsos a főtanácsokon közgazgatási és szervező tehetségnek volt elismerve s szavát mindig figyelemmel hallgatták. Papsága alatt épült a mostani diszes papiház, öntetett egy új s szereltetett fel a meglévő régi harang a Pozdech pesti harangöntő kizárólagos szabadalmu rendszere szerint, mi által a toronynak addigi folytonos ingadozása s leomlással való fenyegetése megszűnt. Farkas családos ember volt, de kevés gyermekkel. Szépreményű fiát legszebb ifjusága idején elvesztette. Ezen kívül volt egy leánya Csipkés Péter iklandi lelkész neje, ki magas kort ért, de korán özvegységre jutván, a szülői házhoz került vissza s az élete utolsó éveiben szintén özvegységre jutott édes apját gyöngéd szeretettel gyámolította.

Farkas Gy. 1882. ápril 24-én elhunyván, helyébe Alsósiménfalváról e sorok írója hozatott papnak, ki ez alkalommal harmadik állomására jutott.

B) Mesterek.

1697-től, a mikorról az első itten szolgált pap kimutatható 1893-ig, tehát a mostani időig négy év hijján kétszáz esztendő alatt kilencz papja volt Szentgericzeinek biztosan kimutathatólag, de lehet,

¹⁾ Bővebb életrajzát lásd Ker. Magv. 11. évf. I. füz. 15-61 lapokon.

hogy még egy-kettő ezeken kívül volt. Így is, de úgy éppen azt mutatja a tény, hogy Szentgericzen a köteleességteljesítő papnak maradása volt mindig s nem háborgatták állásában s e lefolyt idő alatt csupán egy pap ment el más eklézsiába, a többi mindenik itt halt el.

Sokkal kevesebb idő alatt, 1738-tól a mai időig, tehát százötvenhárom év alatt 17 mestert mutathatunk fel, kik itt szolgáltak; tehát majdnem kétannyit. Oka ennek az, hogy majdnem mindenik más eklézsiába ment innen vagy hasonminőségben, vagy papnak. 1738. előtt, majdnem száz esztendővel korábban, t. i. 1649-ben egy mestert említ az írott emlék, *Némái Gáspárt*, de ennek sem tudhatni itt töltött idejét. Eltávozása vagy talán itten történt elhalálózása után kik voltak, homály fedi a már említett 1738-ig. Ekkor volt *Simén György*. Ezután ismét sötétség fedi a tudást 1767-ig, a mikor a világoosság látni engedti Kénosi *Pál Zsigmondot*, a ki 1772-ig volt itt. 1772-től 1776-ig volt almási *Bodor János*. 1776-tól 1781-ig *Gejza János* (lengyel). 1781-től 1791-ig *Küsgyörgy Ferencz*. 1791-től 1798-ig *Boros Sámuel* kolozsvári deák. 1798-tól 1804-ig *Sárdi Mózes* szintén kolozsvári deák. 1804-től 1809-ig martonosi *Vass Mózes*, ki innen hazament; szolgálatba ment-e vagy szolgálatát félbehagyta, nem tudhatni. 1809-től 1815-ig recsenyédi *Máté János*, ki nek innen Iklandra papnak történt előléptetése nagy szomorúságot hagyott maga után. 1815-től 1819-ig n-ajtai *Huszár György*, ki ekkor szentháromsági pap lett (pastor animorum szentháromságensium). 1819-től 1844-ig, tehát az első hosszabb idei ittléte volt a költői lelkű és messzehírű tanító *Tiboldi Istvánnak*, ki ekkor betegeskedése miatt hivataláról lemondani kényszerülván, többé állandóan hivatalba nem lépett, de annál többet élt költői hivatásának s örök emléket hagyott tanítványai s e község lakosai szívében. Több ezerre menő adomái, meséi számtalan lyrai és alkalmi költeményein kívül nevezetes az önállóan nyomtatásban is megjelent műve: a Bachus útazása Szentgericzen, melyben a különböző emberi hibákat, gyengeségeket finom gúnnyal ostorozza, miáltal állítólag sokan találva érezték magukat s mi a költő mesternek talán kellemetlenségeket is okozott volna.¹⁾

Tiboldi helyébe jött 1844-ben *Lőrinczi Elek* kolozsvári diák, ki 1849-ig volt itt s innen Árkosra ment mesternek. 1849-ben jött helyébe solymosi mester *Török József*, ki itten 1859-ig volt s ekkor valami boszuság miatt r. kath. lett egész családjával s mint ilyen Erzsébetvároson alkalmaztatott elemi tanítónak. Azután is szívbelenlélekben unitárius maradt, s bár többször akart visszatérni, de visszatérése elmaradt. Szép tehetség volt különösen a zenében s egyházi énekeink nagy részét hangjegyekre letévén, hagyta hátra az eklézsiában emlékül.

1860—1862-ig volt abásfalvi mester *Fodor Lajos*, ki innen viszont mesternek ment Kissárosra s ugyanakkor onnan helyébe jött *Kozma Elek* egy szerény és becsületes egyházi férfiú s itten 1866-ig viselvén mesteri hivatalát, innen Medesérre ment papnak. Helyébe

¹⁾ Bővebb életrajzát lásd a Ker. Magv. 1878-ik évi folyamában.

jött 1866-ban kolozsvári segédkántor és theologus *Pető Mózes*, ki 1885-ig volt itt s Farkas György akkori pap és esperes elaggott korában segédpapságot is teljesített, időközben a papi szigorlatot is letévén 1885-ben aztán Nyomátra ment papnak. 1885-ben helyébe jött csikfalvi *Májai Gábor*, a kolozsvári állami képezdében végzett okleveles tanító, ki azóta nemes önérettel igyekszik betölteni hivatalát.

Az eklézsia gondnokai.

Szükségesnek tartom felsorolni a gondnokokat is, mert az eklézsia előmenetele és felvirágzása legnagyobb részben azok kezébe van letéve.

A szentgericzei gondnokok közül elsőnek említettik *Pető György* 1697-ben, ki igen buzgó és áldozatkész ember volt, mi megtetszik onnan, hogy 3 drb szántóföldet hagyományozott részben az eklézsia, részben a papság használatára.

1718-ban *Tóth Zsigmond* és *Boros Dániel* dékányok.

1720-ban *Szabó Miklós* és *Zsigmond György* dékányok.

1725-ben *Jakab György*, ő a templombeli külső és belső romladozások, ugy a sanctuárium bolthajtással való megcsinálására megfogadja kolozsvári Szilágyi Péter és Sipos Dávid kőműveseket 45 mfrttal maguk és lovaik tartása mellett.

1728-ban *Jakab Zsigmond* dékány. 1737-ben gondnok Hidegkúti István a czinterem megzsenedezésére szegőd korondi Gergely Istvántól tizenyolczszáz zsendelyt (skola), százát 34 dénárért; ugyanekkor alkudott az eklézsia régeni harangöntő Kroner alias Brassai János harangöntőnél egy 80 fontos harangot 7 mfrtért és 50 pénzért; de ily csekély lévén az egyezet szerinti ár, valószínű, hogy az anyagot az eklézsia vásárolta hozzá. Ezt megelőzőleg Váradí Harangöntő János 38 mfrtért öntött egy harangot, de nagysága nem említettik.

1740-ben *Jakab Miklós*. 1741—42. *Cseh Zsigmond*. 1743. Iszlai István. 1744—45. *Boros Péter*, alatta a templom javítottatott. 1746—48. *Gál Márton*, gondnokságában az eklézsia tőkepénze 761 mfr. — 1748—49. *Jakab György*. 1750. *Cseh Zsigmond* úr. 1751—52. *Gaal Mihály* idejében a templom sanktuáriuma újra fedetik, a harangláb és czinterem javittatik. 1753—55. *Jakab György*, templom-, harangláb-, czinterem-javitás újból említve van; úgy szintén az is említve van számadásában, hogy a mester lakodalmára elkölt 19 veder (urna) bor. 1756. *Boros Dániel*. 1757—58. *Jakab Zsigmond*. 1759—60. *Cseh Mózes* számadásából látszik, hogy 1759-ben gen. vizitáció volt és a bornak vedre 50 dénár volt. — 1761. *Jakab Simon*, a templombeli székek alatta készítettnek újra. 1762. *Erdélyi Zsigmond* 1763 — 64. *Iszlai Miklós*. 1865—66. *Tót Márton*, alatta az eklézsia tőkepénze már 1008. forintra volt emelkedve. 1767—68. *Boros György*. 1768-ban Agh István püspök gen. vizitációt tartott, a mikor is az eklézsia tagjai kívánságára vissza lett állitva az a régi szokás, hogy a tőkepénzekre az adósok must-kamatot fizessenek ¹⁾ 1 mfra 1 kupát, szük-

¹⁾ 1767-ben rendelte volt a consist. hogy a tőkékre ne must, hanem pénz-kamat fizetessék.

terméskor 3 fert. Ezen számadásban is, de már a korábbi években is említették a kiadások közt a prédikáló diákoknak való rendes kiadás; tehát már fennállott a legátusi intézmény. 1769—70. *Boros Gergely*, idejében öntetett egy harang. 1771—72. tkts. *Jakab György* úr, a templom zsendelyezése említették. 1773. *Gál György*, a papságnak új ház épül. 1774—75. *Bör János*. 1776—78. *Erdélyi György*. 1779—80. *Szabó Zsigmond*, 1781—82. *Gál Imre*. 1783—84. *Jakab Farkas*, ekkor készült a templombeli korona és ajtó. 1785—86. *Cseh József*, a templom hátulsó része zsendelyeztetik. 1787—88. *Cseh Mózes*. 1789—90. *Benke István*. 1791—93. *Jakab Imre*. 1794—95. *Gál József*. 1796—98. *Boros János*. 1799—1800. *Jakab Simon*, ekkor számba vétetett az eklézsia népessége és volt az unitárius gazdák száma 70., özv férfiak 4., özv asszonyok 15., fiu 94., leány 63., ujjarasztok: gazdák 4., fiuk 4., leányok 9., összeg 263., felállítatik a rendes harangozóság, s első harangozó volt Sárosi Sámuel. A presbyterium felállítását is ekkor megkísérté a sz.-vizitáció, minthogy megszűnt; ¹⁾ „*de semmire sem léphetett, azért halasztotta a sz. consistorium igazítására*“. 1800—04-ig *Tóth Zsigmond*. 1804-ben *Gagyi Ferenc*. 1805—07-ig *Gál Zsigmond*, alatta a templom „reparációjára“ költés mintegy 500 frt. kiadás említették. 1808—09. *Szabó Márton*, ki már kurátornak iratlik, holott az eddigiek *déknynak* nevezettek. A papság háza újra zsendelyeztetik. A mester lakodalmára (1808) költött 24 forint 90 pénzt. A székely katonaság kommuniója alkalmával (1809) vett bé 90 pénzt. A mester elhozására költött 47 forint 60 pénzt. — 1810. *Gál Márton*, kinek a vizsgálószerk által meghagyatik: „*mint-hogy pedig a loci miniszter úr ex mandato superior Regement Paternek, vagyis a nemes resurgens militia tábori papjának fog elmenni; az új kurátor Gall Márton házanépe körül s minden bajában ügyetlennel lenni ismerte kötelességének*“; ez is a mester lakodalmára költött 20 frt 66½ pénzt. 1811—13. *Szabó János*, ekkor az eklézsia adott „*a főiskolák s azokban tanító t. professorok segedelmzésére 100 német forintokat*“ s ugyan e célra az irt 100 forinttal együtt az eklézsiaiban való gyűjtés 847 német frt és 54 kr. 1814. id. *Jakab Elek* ur. 1815. *Boros György*. 1816. *Erdei Zsigmond*. Ekkor gen. vizitáció tartatik *Körmöczy János* püspök által, mikor is az eklézsia minden ingó és ingatlan javai számbavétettek a legnagyobb részletességgel és pontossággal. Leiratik templom és torony, czinterem s azok feliratai. A lelkek száma ekkor 409, tehát 1800 óta a gyarapodás 146, a mi 16 év alatt feltűnő nagy. A torony épült 1791—93-ban.

1818. *Gál Sámuel*. Ennek megrendeli a vizsgálószerk, hogy minden három hónapban gyűjtsön egyszer dom. consistoriumot s a megye dolgairól közegyetértéssel tanácskozáva a presbyterium notáriussával minden folytatandó tárgyakat és határozásokat pontosan és körül-állásosan feljegyeztesse; e végre „*egy konc papirosból presbyterium jegyzőkönyvet csináltasson*.“ Ugyanekkor megválasztatik a presbyterium

¹⁾ 1785-ben volt rendelve először a házi consistorium felállítása.

notáriussának *Boros Mihály*. Ugyanezen vszék a nem régen (1793.) épült toronynak gyengülő állapotára figyelmezteti az eklézsiát. Azután is folytonosan repedezett a bizonynyára nem kellő gonddal épült torony, mignem hozzákötötték az addig szilárdan álló templomhoz, minek következtében a templom is derékben kettészakadott s mindaddig nem volt állandósítható az ingadozó torony, míg a régi szerkezetű harangokat át nem alakították a Pozdech-féle rendszer szerint vastengelyűvé. Azóta a torony hibátlanul áll de a templom megerősíthető nem volt, míg 1888-ban az egész templomot vassal össze nem foglalták.

1819. Gondnok *Cseh Zsigmond*. 1820—22. *Gál János*. A vszék elébe feljelentve lévén, hogy „a kötelesek sem a nyári, sem a téli tanításra fel nem járnak“, a nyári tanításra ez mondatott ki: „a szerencsevándó magzatok pd. a felséges rendelések szerint meg nem eskettetnek, ha t. i. nem járnak tanításra.“ A megye tőkepénzei, melyek veszélyben forognak, hogy „bátorságosabb helyre elokattassanak, a kurátornak szorosan meghagyatják, maga tartozván morositása miatt eső kárát a megyének megfordítani.“

1822. id. *Gál György*, templom és torony kijavíttatnak tetemes költséggel. 1823. *Cseh Mózes*. 1824—25. *Kúti Mihály*, a megye erdejében sok károk estek alatta. 1826. *Boros Ferencz*. 1827—30. *Sárosi György*, kinek igyekezetéről és buzgóságáról a vszék elismeréssel szól, melyet az Istenháza megújításában, külső és belső gazdaságvitelében tanusított. Ugyan Sárosi György kurátor panaszosan jelenti 1829-ben a vszéknek, hogy az eklézsia tagjai sem a presbyterium, sem eklézsiái gyűlésben nem jelennek meg, bármennyit hivassa is. Utasításul jövőre ezt adja a vszék: hivassa meg a kurátor tiszti pecséttel a tagokat s a meg nem jelenőket jelentse fel a concernens tisztnek.“ 1830-ban a papiház ismét újra fedetik. — 1830-ban gondnok *Cseh András*. 1831—33. *Iszlai György*. Az 1831-ben itt véghez vitt vizsgálószéki munkálatban hivatkozás van az 1652-ben tartott gen. vizitációra; de tényleg semmi irás, jegyző, számadásos avagy anyakönyv nincs 1744-en elől. 1832-ben a templom kipádimentomoztatik és új székekkel láttatik el.

1834. *Boros József*, ezen évben a templom belsejét kimeszelték s a székeket és karokat kifestették. 1835. *Jakab Ferencz*. 1836. *Szabó Sámuel*. Ez évben történt megállapodás a szentgericzei anya-, és ákosfalvi leány-eklézsiák közt, hogy ezután ne csak az iskolatanító járjon, mint eddig, szolgálatra, hanem a pap is. Ezen évben építettek külön szobával ellátott iskolát fiuk és leányok számára. 1837-ben *Jakab Elek*. 1838. *Gál Mózes*. 1839—42 *Benke Márton*. A torony újra fedetett s a templommal együtt megújíttatott. 1841-ben új harang öntetett, a régi három mázsás 6 mázsásra fordíttván, minden mellékes költségekkel együtt került 1355 mfr. és 46 pénzbe. Ehez hozzájárultak az eklézsia tagjai 92 mfr. 95 pénzzel. 1840 ben veszi kezdetét, hogy a kurátor a felszedett kamatból bizonyos százalékot jutalmul kapjon konsistorialis határozat folytán és pedig kapott 1840-ben 4 $\frac{1}{2}$ %-ot 1841-ben 6 $\frac{1}{2}$ %, most kap 8 $\frac{1}{2}$ %-ot.

1843—44. *Gál Márton*. 1844-ben először adatik ki a vadalmási erdőn a korcsmárlási jog az eklézsia által 3 fr. 8 pénzért. Ugyan 1844-ben Tiboldi tanító urtól az iskolacsengettyűje megváltatott 66 frton, melyhez az egyes hívek hozzájárultak 14 mfr. 28 pénzzel. 1845—47. *Gagy Mihály* ezen évben készíttetett magyar feliratu pecsétnyomó 3 mfr. 60 pénzért, melynek jelvénye szőlőgerezd, szőlőlevél s körirata: *szentgericzei unitár. sz. egyház pecsétje*; alakja hoszszukás kerekded. Ugyanezen évben készíttetett az eklézsia egy tiz változatu két testben levő orgonát segesvári Binder Sámuel orgonaművész által, melynek szegődség szerinti ára volt 1200 mfr., de a művész és segédei tartása s más mellékes költségekkel még egy száz forintra rá ment. De meg is érte, mert ma is még egyike a jobb orgonáknak.

A papság és mesterség évi jövedelmei is számba vétetvén, a következőleg találtattak: papnak az anyaeklézsiából, Harasztkerékről, Ákosfalváról és Szt.-Benedekről összesen gyűlt 146 kal. búza, 88 veder must és 310 v. csős trbúza és 106 kal. zab. Ezekon kívül a papi földek tehermentes haszna, az az adóját s községi terheit az eklézsia fizeti s megszántja és beveti sőt a takarmány-behordás is kötelessége volna az 1847-beli püspöki vizsgálószék határozata szerint (L. sz. jk. III. k. 39 l.). A mesteri jövedelem a papi jövedelmeknek felét teszi mindenekben és a tanításért minden gyemektől 1 ved. must.

1847-ben püspöki vizsgálatot tartván ar.-rákosi Székely Sándor ur, a nagy gonddal és figyelemmel véghezvitt vizsgálat végén a lelkek száma is összeiratott az anya- és leányeklézsiákban, volt ekkor szt.-gericzen 580, tehát 1816 óta, a mikor 409 volt a gyarapodás 171, tehát évi átlagos gyarapodás 6, nem sok, de mégis előmenetel. *Ákosfalván* 30, *Szent Benedeken* 10, *Harasztkeréken* 13, *Vajában* 7. B.-Madarason ekkor ugy látszik nem voltak, ma pedig lehet a lelkek száma mintegy 20, csakhogy ez is évről-évre ki- és bevándorlással változik.

1847-ben választatott gondnoknak tkts. *Boros Elek* ur, kinek gondnoksága idejében sok nevezetes dolgok történtek, nevezetesen az eklézsia erdeiből összesen 3051 mfr. 24 p. fogott ki; a czintere m korlátkerttel vétetik körül és kapukkal elláttatik. Ez időszak a nemzetre nézve oly emlékezetes szabadságharc időszaká lévén, az eklézsia is a haza oltárára ad egy harangot ágyunak. E harang az eklézsianak akkori nagyobb harangja volt ily felirattal 17 (B. J. C.) 31, a tengelyin ezen esztendő szám 1794.

1850—51-ben újiskolaház épült. 1852. a torony székülései újra készíttetnek, a torony régi ajtója helyett új ajtó vágatik más oldalon és a templom kőlabái kijavíttatnak, valamint a mesteri telken új csűr és pajta építtetik. Boros E. urnak gondnoksága a szabadságharc idejére esvén, mindenképpen a külső körülmények által is meg volt nehezítve, de lelkiismeretes buzgósága nemcsak az akadályokat győzte le, hanem sikerrel haladott előre. A 1849. nov. 5-én itt ülésező köri vszék ekkép méltatja érdemeit: *6-szor* „Vszékünk tekintve számadoló gondnok Boros Elek urnak, daczára a közelebbi forradalmas időknek mind a számadásban, mind a csoportoson előfordult építtetések-

beni, ugy gazdaságokban igen pontos és mások előtt is követendő példányul való eljárását, teljesen meglegegedését nyilváníti és jövőre nézve is hasonló buzgó eljárását reményli.“

1855-ben pedig lemondása alkalmával a vszék jegyzőkönyvében szintén a 6-ik sz. alatt ekkép méltatja hűségét és buzgóságát: „nyolcz évig buzgón és az eklézsia épületére szolgált számadoló gondnok Boros Elek ur az eklézsianak s vizsg. székünknek is érzékeny sajnálatára hivataláról leköszönt.“ Ezen buzgó afia azóta is egyik leghivebb tagja és presbyterere volt az eklézsianak s ma is a leghivebb unitáriusok közé tartozik, ki bár lába fájdalmassága miatt évek óta nem járhat a templomba, de az unitárius kiadványok leghűbb olvasója.

1855. lesz gondnok *Szabó Márton*. Idejében (1857.) a templom déli oldalán a fedél újra készítettett; a templomra a főbejáratnál új ajtó (kétfelé nyíló cserefából) készül. A státusnak az eklézsia által ígért ezer mfrből kifizettetett 600 mfr. s kamat 12 fr. 50 pénz.

1858-ban gondnok id. *Iszlai József*. Vadalmási erdőn újból cserefa fiatalok tisztításából jött 1129 mfr. 20 p. 1859-ben az iskolaház kipadoztatott. Ugyanekkor elhatározottatott, hogy a papiház rozszant és kijavitást érdemlő nem lévén, egy új ház építtessék.

1895-ben gondnoknak választatik *Szabó Bénéiam* és minthogy a papiház építése is kilátásba helyezettett, építtető gazdául és társ-gondnoknak megválasztatott tkts. *Gál Zsigmond* ur.

1862-ben a papság számára egy a czélnak és kor igényeinek teljesen megfelelő papiház építtetett és pedig téglából, cserépfedéllel, mely építés körül kiváló érdemet szereztek buzgalmukkal építtető gazda tkts. *Gál Zsigmond* ur, kinek mint egyszersmind huzamos időn át eklézsia jegyzőjének is 1883-ban történt idő előtti elhalása kipótolhatlan kárára történt e szent eklézsianak, — továbbá gondnok id. *Szabó Bénéiam* és helybeli pap és esperes tiszt. *Farkas György* ur; de általában az eklézsianak kicsinye, nagyja elismerésre méltó odaadással serénykedtek; de dicséretes segédkezéssel voltak a helybeli ev. ref. atyafiak is. Került pedig ez a papiház a napszámot s egyéb meglévő anyagokat nem számítva 1290 fr. 26 kr.-ba s ráment 548 szekeres és 625 gyalog napszám.

1862-ben lett gondnok *Sárosi Lajos*. Alatta 1863-ban ismét eladatott a vadalmási erdőn 194 fr. 3 kr. áru fa. 1864-ben az eklézsia megveszi *Jakab András* urnak a papi telekre rugó mintegy 50 □ ölnyi területű jószágát 50 frttal, melyből helybeli pap t. *Farkas György* ur 5 frtot fizet.

1865-ben templom és torony ismét javíttatnak, hogy az ezen évben itt tartandó zsinat díszéhez méltók legyenek. A zsinat csakugyan megtartatott kellő fénynyel és gazdag ellátással, de annál kevesebb költséggel, viszonyítva a mostani vállalkozás útján való ellátásokhoz.

1866-ban önkéntes ajánlkozás folytán lett gondnok ismét *Szabó Bénéiam*. 1867-ben a vadalmási erdőn eladott cserefákért újból vett be az eklézsia 188 frtot.

1867-ben gondnoknak választatott *Boros Károly* ur. 1868-ban a vadalmási erdőn cserefából s erdőalja tisztításából újlag jött be

444 frt 6 kr. Csakugyan 1868-ban a papság telkén új istálló készítettett, mely került az eklézsia erdejéből adott cserefákon kívül 447 frt 51 krba.

1869-ben gondnok lett *Jakab József* ur. Ez évben a bükkerdön elszáradt és megrevesedett fák eladtván s más haszonfából is jött be 784 frt 57 kr.

1871-ben gondnokká választott *Gál Imre*. 1872-ben a nagy harang is felszereltetett a kisebb új harang mintájára a Pozdech médszere szerint és került 231 frt 13 krba. Szintén 1872. vásárolt az eklézsia egy az iskola- és mesteri telekkel kapcsolatos belsőteltet, melynek szélessége mintegy 8 ölnyi, hossza lehet 50 öl 900 fittal.

1873-ban a bükkerdön eladott fákból jött 199 frt 90 kr.

1873-ban Koronka Zsigmondtól ismét a mesteri telekkel szomszédos jószág megvásároltatott 1000 fittal. E jószágok vásárlására, melyek a viszonyokhoz mérten tulságos drágán vétettek, az a körülmény indította az eklézsiaát, hogy az így különben nagyon szűk terjedelmű mesteri jószág kellőleg kibővítettvén, oda egy alkalmas községi iskola emeltessék; de a mely számítás hajótörést szenvedett.

1874-ben gondnok lesz *Gál György*; gondnoksága alatt erdőgyapjából vett be az eklézsia 894 frt 72 krt.

1878—81-ig gondnok *Gál Tamás* idejében erdőgyapjából vett be az eklézsia 669 frt 97 krt, csakugyan gondnoksága alatt a mesteri és iskolaház megzsenedelyeztetnek. Gondnoksága alatt volt jelen püspökünk főt. Ferencz József ur vezetése alatt a gen. vizitáció, ki püspökké léte után első látogatásával körünket szerencséseltette, buzdítva és lelkesítve mindenfelé elragadó ékesszólásával.

1881—1890-ig gondnok *Cseh Tamás*, kinek csaknem egy tizedre terjedő gondnoksága alatt az eklézsia beléletében sok és nagy dolgok történtek. Nevezetesen 1882-ben létesült egy kepeváltsági magtár a hivek önkéntes megadóztatása által, mely bár némelyek részéről ellenzésre is talált, de lassanként beleadták magukat az ellenzők is s ma már 10 év lefolyása alatt az erdőkből levágott fák jövedelme is ide fordítván sok részben, a kepeváltsági alap most meghaladja az 5000 frtot. A templom és torony felerészben újra fedettek. A torony megmeszeltetett, valamint a templom is kívül-belől; ezen kívül a templom folytonos szakadásai megerősítése végett egészben vasabronccsal körülfoglaltatott és a toronynyal egybekapcsolatott, a mi 1888-ban történt, s azóta mindkettő szilárdan áll. Cseh Tamás gondnoksága általában látható nyomokat hagyott maga után. Alatta az erdőkből összesen 3512 frt 79 kr. bevétele volt az eklézsianak.

1890-ben gondnok volt tkts. *Gál Károly* ur, ki rövid egy évre terjedő gondnoksága alatt a sok hátralék kamatokat csaknem teljesen felhajtotta. Egy évi hű és buzgó gondnoksága után hivataláról az eklézsia közóhaja ellenére lemondván, helyébe megválasztott 1891-ben tkts. *Boros Albert* ur, ki azóta szintén áldásosan folytatja elvállalt hivatalát, méltón az egykor hivatalában oly buzgó édes apához. Erdőgyapjából ez ideig vétetett be alatta 511 frt 3 kr.

(Vége következik.)

ÜRMÖSI KÁLMÁN.

Egyháztörténelmi adatok.

CXXIII.

Kénosi Sándor Gergely ítélőmesterré neveztetése 1713.

A múlt százévben elnyomatásunk egyik keserves emlékü eszköze volt az is, hogy magasabb rendü országos hivatalba 1713-tól egészen II. József trónralépteig közülünk senkit se neveztek ki.

A szatmári békekötés után, a Rákóczi szabadságharcz bevégződésével egy néhányan még nyertek magasabb tisztséget, de a mint ezek elhaltak, többé még a candidatióba se vétettek be a mi embereink.

E kevesek közé tartozott Kénosi Sándor Gergely, a kinek 1713 márt. 1-én kelt ítélőmesteri kinevezési okmányát alább közöljük a K. Sándor József dévai kir. közjegyzőnél lévő eredetiről. K. Sándor Gergely Udvarhelyszék egyik legelőkelőbb családjából származott, mely már I. Lajos királynak egy 1368. ápril 25-én kelt okmányában említették s Udvarhelyszéken nevezetes szerepet játszott. Apja, szintén Gergely, e szék királybirája, ennek Pál nevü testvére pedig török követ volt.

Sándor Gergely 1728. szept. 18. halt meg Kelementekén s ugyanott temették el szept. 26-án; neje P. Horváth Klára azon évi jul. 23-án megelőzte őt a halálban s így a csakhamar szintén elhalt Gergely nevü fia és a később V. Dániel Ferencz nejévé lett Klára leánya igazán árvákká lettek.

K. Sándor Gergely 1718-tól egyik buzgó és sokat áldozott főgondnoka is volt az unitárius vallásközönségnek, tehát éppen a legválságosabb időkben.

Áldozat készségét főként kolozsvári főiskolánk ujra teremtésében és fentartásában is kitüntette az által, hogy a minden jövedelemtől megfosztott tanárok és tanulók segélyezésére minden évben 100 véka búzát küldött Kolozsvárra. Az ily férfiak megérdemlik, hogy emlékök tiszteletben tartassék. Az okmány a következő:

Nos Carolus VI. dei gratia electus Romanorum Imperator, semper Augustus ac Germaniae, Hispaniarum utriusque Siciliae, Hierofolymae, et Indiarum, necnon Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniaeque, et C: Rex Archidux Austriae, Dux Burgundiae,